

การบริหารวัดด้วย “บวร” TEMPLE MANAGEMENT WITH "BOWON"

พระครูปลัดพีระ จำพวงค์

Phrakhrupalad Peera Champhawang

วัดปราสาทสิทธิ์

Wat Prasartsit

Corresponding Author E-mail: Paksiri.ae27@gmail.com

บทคัดย่อ

การที่ผู้นำวัดจะขับเคลื่อนชุมชน หน่วยงานราชการด้วยการใช้ “บวร” ถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมความรู้ คุณธรรม เป็นการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหาร ที่เน้นในเรื่องของการสร้าง คุณธรรม จริยธรรม สร้างสังคมที่มีความสงบสุข สร้างเยาวชนให้เป็นคนดี โดยยึดเหนี่ยวน้อมนำหลักธรรมมา สร้างสังคมสันติสุขให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเยาวชนและหัวใจหลักสำคัญคือการ บ้าน วัด โรงเรียน เข้าด้วยกัน เพื่อความมั่นคง และยั่งยืน

คำสำคัญ : บ้าน;วัด;โรงเรียน;การบริหาร

Abstract

The temple leaders will drive the community. Government agencies by using "Bowon" can be considered as promoting knowledge and morality. It is an application of the Sufficiency Economy Philosophy in management. Emphasis is placed on building morality, ethics, and creating a peaceful society. Create youth to be good people By adhering to the principles of Dhamma to create a peaceful society that provides good immunity for the youth and the key is to bring homes, temples, and schools together for stability and sustainability.

Keywords : House;Temple;School;Administration

1. บทนำ

การกล่าวถึง “บวร” ทุกคนก็จะไม่สามารถทำความเข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งใด แต่ถ้าเป็นผู้ที่ต้องผูกพันกับ พระพุทธศาสนาก็จะเข้าใจความหมายนี้ดี “บวร” ไม่ใช่เป็นเพียงมิติเชิงสังคมและวัฒนธรรม แต่เป็นการ ขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560–2564 ของรัฐบาลโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน และคน เป็นศูนย์กลางการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นนโยบายที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรมด้วย กล่าวคือ ในกรอบ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”(ราชกิจจานุเบกษา, 2559) การที่รัฐบาลได้จัดทำแผนคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 ขึ้นก็เพื่อเป็นการขับเคลื่อนให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ได้ดำเนินกิจกรรมภายใต้นโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาคนให้เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตสังคมประเทศชาติจึงจะมีการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560–2564 ต้องการมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาคนจำเป็นต้องอาศัยระบบคุณธรรมเป็นแบบแผนในการพัฒนาจึงจะประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) ซึ่งถือเป็นพลังที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนให้ชุมชนได้เกิดการพัฒนา เพราะพลังบวรเป็นสามเสาหลักในการอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชน สังคม สามเสาหลักนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะขาดเสาใดเสาหนึ่งไม่ได้ การพึ่งพาอาศัยกันของสามเสาหลักนี้เป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของสังคมไทยมากกว่า 30 ปี เพราะสังคมไทยโดยส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันตามลักษณะนิสัยของคนไทยโดยแท้จริง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ, 2560)

2. การบริหาร

พิทยา บวรวัฒนา (2546) กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่างๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผลซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ ด้วยความเที่ยงธรรมอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และให้เป็นไปตามกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนำเอานโยบายปฏิบัติสู่กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

สมคิด บางโม (2553) กล่าวว่า การบริหารที่ใช้ประกอบด้วยคำสอง 2 คำ คือการบริหาร (Administration) นิยมใช้กับการบริหารราชการหรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ส่วนการจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนหรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ คำว่าการบริหารกับการจัดการใช้แทนกันได้มีความหมายเหมือนกัน มีองค์ประกอบ ต่อไปนี้

1) คนหรือบุคคล (Man) เป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงาน หน่วยงาน หรือองค์การต่างๆ จำเป็นต้องมีคนที่ปฏิบัติงาน ผลงานที่ดีจะออกมาได้ต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อการหรือหน่วยงานนั้นๆ

2) เงิน (Money) หน่วยงานจำเป็นที่จะต้องมีงบประมาณเพื่อการบริหารงานหากขาดงบประมาณ การบริหารงานของหน่วยงานก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมาย

3) ทรัพยากรหรือวัสดุ (Material) การบริหารจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหาร หากหน่วยงานขาดวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหารแล้วย่อมจะเป็นอุปสรรค หรือก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การนำทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นเงิน บุคลากร และทรัพยากรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการตามนโยบายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยการดำเนินการดังกล่าวอยู่ภายใต้กฎหมายหรือนโยบายที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. วัด

วัดถือได้ว่าเป็นจุดศูนย์กลางของสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ซึ่งเราจะเห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ มักจะใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรม สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2556) กล่าวถึงความหมายของวัดไว้ดังนี้

วัด หมายถึง สถานที่ทางศาสนา ซึ่งปรกติมีอุโบสถ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ เป็นต้น เช่น วัดโพธิ์ วัดแจ้ง วัดสมอราย มีคำอื่น ๆ อีกหลายคำที่ใช้เรียกวัด เช่น อาราม อาวาส

อาราม แปลว่า ที่เป็นสถานที่ที่มียินดี หมายถึง สถานที่ที่ทำให้ผู้มาถึงความยินดี มีความพอใจ เกิดความร่มเย็น รื่นรมย์ใจ หรือสวนอันเป็นที่น่ารื่นรมย์ ในทางพระวินัย อารามหมายรวมถึง สิ่งปลูกสร้างตลอดจนต้นไม้

อาวาส แปลว่า ที่อยู่ หมายถึง สถานที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์

คำว่า “อาราม” “อาวาส” นิยมนำมาต่อเป็นส่วนท้ายของชื่อวัด เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดระฆังโฆสิตาราม วัดจักรวรรดิราชาวาส

วัดมีบทบาทในสังคมไทยอย่างไร

ย้อนกลับไปพูดถึงหน้าที่ของวัดได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า วัดเป็นทั้งสถานที่ดำเนินกิจการในหมู่ของพระสงฆ์เองและเป็นที่ประกอบกิจกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชน กิจการและกิจกรรมเหล่านี้อยู่กับหน้าที่หรือศาสนกิจหลักของพระสงฆ์ คือ การศึกษา การปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่สั่งสอนประชาชน จากการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการเหล่านี้ บทบาทของวัดได้พัฒนาขึ้นโดยลำดับตามกาลเวลา จนในที่สุดวัดได้กลายเป็นศูนย์กลางของสังคมเป็นที่รวมจิตใจของประชาชนทำหน้าที่ทั้งทางศาสนา ทางการศึกษา ทางวัฒนธรรม และทางสังคมโดยตรง มีบทบาทที่เป็นรายละเอียดมากมาย ในที่นี้จะตัดตอนพูดถึงเฉพาะบทบาทของวัดที่มีในสังคมไทยเท่าที่ดำเนินมาก่อนความเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก เมื่อกล่าวโดยสรุป (วัดญาณเวศกวัน, 2564) ดังนี้

1. เป็นสถานศึกษาและฝึกอบรมศีลธรรม สั่งสอนวิชาการต่างๆ เท่าที่มีในสมัยนั้นๆ ทั้งโดยตรง คือ แก่ผู้มาบวชตามประเพณี และแก่เด็กที่มาอยู่วัด และโดยอ้อม แก่ผู้มาทำกิจกรรมต่างๆ ในวัด หรือมาร่วมกิจกรรมในวัด ทั้งวิชาหนังสือและวิชาช่างต่างๆ

2. เป็นสถานก่อกำเนิดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

3. เป็นสถานสงเคราะห์ ช่วยให้บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพพร้อมไปกับได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นที่รับเลี้ยงฝึกอบรมเด็กที่มีปัญหา เด็กอนาถา ตลอดจนผู้ใหญ่วัยชราไร้ที่พึ่งพิง

4. เป็นสถานที่ปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาชีวิต เป็นที่ระบายความทุกข์ความเดือดร้อน ความรู้สึก คับแค้นข้องใจต่างๆ และ ปรึกษาหารือรับคำแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับวิถีแก้ปัญหา
5. เป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท โดยอาศัยความเคารพนับถือเชื่อฟัง ทำให้พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ประดุจศาลตัดสินความ แต่มุ่งในทางสมัคสมานสามัคคีเป็นสำคัญ
6. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล งานสนุกสนานร่าเริง และมหรสพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งเป็น ที่เล่นที่สนุกสนานของเด็กๆ
7. เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำหน้าที่อย่างสวน ที่ให้ความร่มรื่นสดชื่นของธรรมชาติ พร้อมไปกับ ให้บรรยากาศที่สงบเยือกเย็นทางจิตใจของพระศาสนา
8. เป็นสถานที่พบปะ ประชุมสโมสร ที่ชาวบ้านบางคนนัดพบ หรือบางคนมาพบปะกันเป็นประจำ บางคนได้มีโอกาสเจอเจอกันเป็นครั้งคราว ทำให้ไม่ลืมกันไป โดยเฉพาะเป็นที่ชุมนุมสังสรรค์สนทนา ปรึกษาหารือกันในกิจการที่เหมาะสม และผ่อนคลาย
9. เป็นสถานที่แจ้งข่าว แพร่ข่าว และสื่อสารสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจการของชุมชน ข่าวภายในชุมชนก็ดี ข่าวจากภายนอกชุมชน เช่นข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ของประเทศชาติบ้านเมืองก็ดี อาศัยวัดเป็นศูนย์เผยแพร่ที่สำคัญที่สุด และวัดหรือศาลาวัดเป็นที่สำหรับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนนายอำเภอ เรียกชาวบ้านหรือลูกบ้านมา ประชุม หรือถือโอกาสที่มีชุมนุมในงานวัด แจ้งข่าวคราวกิจการต่างๆ
10. เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนดำเนินกิจการบางอย่างของบ้านเมือง เช่น เป็นที่ กล่าวปราศรัยหาเสียงของนักการเมือง ที่จัดลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือยามสงครามสมัย โบราณ เป็นที่ชุมนุม ทหาร ก็มีบ่อยครั้ง
11. เป็นสถานพยาบาล ที่รวบรวมสืบทอดตำรายาแผนโบราณ ยากลางบ้าน ที่รักษาผู้ป่วยเจ็บตามภูมิ รู้ซึ่งถ่ายทอดสืบๆ มา
12. เป็นสถานที่พักคนเดินทาง ทำหน้าที่ดุจโรงแรมฟรี สำหรับผู้เดินทางไกล โดยเฉพาะจากต่างถิ่น และไม่มีญาติเพื่อนพ้อง
13. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน
14. เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรม ซึ่งผูกพันกับชีวิตของทุกคนใน ระยะเวลาและเหตุการณ์ต่างๆ ของชีวิต ตามวัฒนธรรมประเพณี

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพลังบวร

แนวคิดเกี่ยวกับพลังบวร เป็นแนวคิดที่นำมาเขียนเพื่อเป็นการพรรณนาให้ทราบถึงที่มาของบวร หลักการสร้างเสริมความเข้มแข็งของพลังบวรกับการพัฒนาชุมชน โดยทั้งนี้มีหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

4.1 ความเป็นมาของแนวคิดพลังบวร

ถ้าจะกล่าวไปแล้วนั้นวัดและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ สามารถสืบคน ไปตั้งแต่สมัยนางเจ้า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นหน่วยสังคมที่มีบทบาทด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ให้แก่ประชาชน (อุมา สุคนธมาน, 2543) แม้ชุมชนของประเทศไทยจะมีความสัมพันธ์กับ วัดและโรงเรียนมาตั้งแต่อดีต แต่ความสัมพันธ์ของหน่วยสังคมในรูปแบบของ แนวคิด บวร ได้เริ่มต้นขึ้นอย่างชัดเจน จากกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2514 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน แก่คณะกรรมการธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ในโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลสร้างโรงเรียนตามวัดในชนบท และช่วยเหลือผู้ประสบภัยภาคใต้ โดยพระบรมราโชวาทนั้น (สุรียน จันทรนกุล, 2547) คือ "...ถ้าเราสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษาและชีวิตของคนที่มีมากขึ้น ๆ ให้กลับมาเป็นอย่างเดิมเหมือนอย่างของเก่าโบราณของเรา คือให้รู้สึกรู้สึกว่าโรงเรียนก็คือวัด วัดก็คือโรงเรียน ก็จะทำให้บ้านเมืองมีอนุชนที่มีความสามารถทางวิชาการ มีจิตใจดี เป็นพลเมืองดีต่อไป จะช่วยให้ส่วนรวมสามารถที่จะดำเนินต่อไป..."

การพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริ “บวร” จึงได้เริ่มต้นเป็นครั้งแรกในชุมชนบริเวณรามคำแหง ๓๙ ตามพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร โดยเริ่มต้นจากการ ก่อสร้างวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก ในปี พ.ศ. 2531 และโรงเรียนพระราม 9 กาญจนาภิเษก ในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งที่ดินบริเวณที่สร้างวัดและโรงเรียนได้รับน้อมเกล้าฯ ถวายจากนางสาวจงจันทร สิงห์เสนี ในปี พ.ศ.2533 และ พ.ศ.2536 รวมกับที่ดินพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร วันที่ 21 ตุลาคม 2528 ซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับการริเริ่มโครงการวัดและ โรงเรียนพระราม 9 กาญจนาภิเษก นายบุญช่วย ศรีสารคาม ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นในขณะนั้น ได้ประกาศให้ใช้ “บวร” เป็นนโยบายการพัฒนาจังหวัดเนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตามที่สุรียน จันทรนกุล กล่าวถึงในงานวิจัยเรื่อง "บทบาทของ "บวร" (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโหรา อำเภอบางบาล จังหวัด ร้อยเอ็ด " ซึ่งแนวคิด “บวร” นับว่าเป็นการตีความความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชน ในอดีตนากลับมา ใช้ในการพัฒนาในปัจจุบัน โดยมีข้อความตอนหนึ่งที่ว่า "เรื่องการพัฒนาชาวบ้านและหมู่บ้านตามโครงการ "บวร" ...การที่จังหวัดขอนแก่นได้ริเริ่มคิดอ่านการพัฒนาตามโครงการพัฒนา "บวร" นี้เป็นเพียงแต่การเพิ่มเติมการพัฒนาชาวบ้านและหมู่บ้านให้ได้ผลเด่นชัดหนักแน่นและถาวรยิ่งขึ้นเท่านั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยกเลิกกลบล้าง ขัดแย้งโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาที่กระทำอยู่ในชนบทในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่มากมาย ซึ่งกระทำอยู่ในขณะนี้ ไม่ใช่ เป็นการยกเลิก หรือนำสิ่งใหม่เข้าไปเบียดสิ่งเก่า แต่เป็นการเพิ่มลงไปซึ่งได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ที่ช่องว่างพอที่จะเพิ่มเติมลงไปได้และมีทางปฏิบัติได้จึงได้ริเริ่มคิดอ่านโครงการ "บวร" นี้ขึ้นมา โดยมุ่งเจาะจงไปที่ค้ำและหมู่บ้านสำคัญ..." (สุรียน จันทรนกุล, 2547)

ช่วง พ.ศ.2530 เป็นยุคที่โครงการพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ได้เริ่มดำเนินการในรูปแบบองค์กรเอกชน เป็นครั้งแรกโดยการจัดตั้งเป็น "มูลนิธิชัยพัฒนา" ขึ้นในปี พ.ศ. 2531 โดยแนวคิดหนึ่งที่ได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา คือ แนวคิด “บวร” จึงทำให้แนวคิดนี้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ทั้งในหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานเอกชน และในปี พ.ศ. 2531 เป็นปีถือกำเนิดของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งนับว่าเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนของพระมหากษัตริย์องค์แรก

ของประเทศไทย โดยมูลนิธิชัยพัฒนาได้ถือกำเนิดขึ้นเนื่องจากมี โครงการพระราชดำริเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในช่วงก่อนหน้า ซึ่งเป็นการบริหารจัดการและดำเนินงานในรูปแบบระบบราชการ จึงมีข้อจำกัดในการดำเนินงานหลายประการ ทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการพระราชดำริได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ จึงเกิดเป็นมูลนิธิชัยพัฒนาเพื่อดำเนินโครงการพระราชดำริในรูปแบบองค์กรเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนา ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนด้านการพัฒนาองค์กรแรกที่ดำเนินการโดยพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร พระองค์เป็นผู้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการก่อตั้ง 3 ล้านบาท และทรงดำรงตำแหน่งเป็นนายกิตติมศักดิ์ด้วยพระองค์เอง มูลนิธิชัยพัฒนาได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิจากกระทรวงมหาดไทยในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2531 และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 105 ตอนที่ 109 เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, 2550)

โครงการพระราชดำริที่กำเนิดขึ้นภายใต้การดูแลของมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นโครงการตามแนวคิดทฤษฎี “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” แต่จะออกมาในรูปแบบของ “เกษตรทฤษฎีใหม่” และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานแนวทางการพัฒนาแบบ “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) ควบคู่ไปกับการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นการพัฒนาที่ควบคู่กันไปแบบยั่งยืน

4.2 ความหมายของพลัง “บวร”

“บวร” เป็นแนวคิดที่ พยายามนำเอา “องค์กรชุมชน” มาเป็นยุทธศาสตร์ ในการพัฒนา โดยการนำเอาสถาบันที่สำคัญในชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ บ = บ้าน (สถาบันการปกครอง) ว = วัด (สถาบันศาสนา) และ ร = โรงเรียน (สถาบันการศึกษา) รวมกำลังจัดตั้งเป็นองค์กรที่ เรียกว่า “มนตรีบวร” เพื่รองรับและดำเนินการต่าง ๆ ตามนโยบายของทางราชการ โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญคือสนับสนุนบทบาทองค์กรประชาชนและประชาชนในการตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยสถาบันที่สำคัญในชุมชนที่จะเป็นกลไกรองรับการพัฒนาทั้ง 3 สถาบันผนึกกำลังกันจัดตั้งเป็นองค์กร เรียกว่า “มนตรี บวร” ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองตามนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐบาลประกอบของ “บวร” (สุรียน จันทนกุล, 2547) มีดังนี้

สถาบันการครอบครัว (บ้าน) ประกอบด้วย พ่อ แม่ พี่ ปู่ย่า ตายาย หรือผู้ปกครอง

สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา กลุ่ม หรือชมรมทางศาสนา

สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูอาจารย์นักเรียน บุคลากรในโรงเรียนของโรงเรียน

“บวร” จึงเป็นคำย่อ โดยการนำพยัญชนะต้นของคำว่า “บ้าน” “วัด” “โรงเรียน” มาบัญญัติเป็นคำใหม่ ซึ่งมีองค์ประกอบของ “บวร” (ราเชนทร์ นพณัฐวงศ์, 2560) ดังต่อไปนี้

1) สถาบันทางสังคม (บ้าน) ซึ่งประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ หมู่บ้าน อบต. สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล เป็นต้น รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปแบบอื่น ๆ ที่จะพัฒนาทางด้านสภาพแวดล้อม ทางด้านกายภาพต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านหรือชุมชน

2) สถาบันศาสนา (วัด) หน่วยทางสังคมอีกหน่วยหนึ่งที่สำคัญประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา

3) สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) หน่วยทางสังคมสุดท้ายที่กล่าวถึง ประกอบด้วย ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครู นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่น ๆ

สรุปได้ว่า “บวร” ประกอบไปด้วยคำ 3 คำคือ “บ้าน” “วัด” “โรงเรียน” โดยการคำเหล่านี้เข้ามาส่งเสริมในเรื่องของการบริหารวัดในมิติต่าง ๆ เนื่องจาก “บ้าน” “วัด” “โรงเรียน” ต่างก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน การที่วัดจะบริหารไปได้ก็ต้องพึ่งพา “บ้าน” และ “โรงเรียน” การที่ “บ้าน” จะเป็นบ้านได้นั้นก็ต้องพึ่งพา “วัด” และ “โรงเรียน” สุดท้ายการที่ “โรงเรียน” จะบริหารไปได้นั้นก็ต้องมี “บ้าน” และ “วัด” เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยกันเสมอทั้ง 3 หน่วย

4.3 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของพลัง “บวร”

การจะสร้างความเข้มแข็งของพลัง “บวร” เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนนั้นมีส่วนที่มีความสำคัญที่จำเป็นมาบูรณาการ ดังนี้

กรมการศาสนา (2559) กล่าวว่า สิ่งที่มีความสำคัญที่ก่อให้เกิดการบูรณาการ ประกอบด้วย 1) คนในชุมชนยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเกิดความสงบสุขในชุมชน ปัญหาต่าง ๆ หรือสิ่งไม่ดีในชุมชนลดลงหรือหมดไป ไม่มีปัญหายาเสพติด ไม่มีปัญหาการทะเลาะวิวาท ไม่มีปัญหาการพนัน ไม่มีอบายมุข ไม่มีปัญหาการลักขโมย ไม่มีปัญหาขยะ ไม่มีปัญหา สิ่งแวดล้อมการดื่มสุรา ลดลง หนี้สินลดลง เป็นต้น มีสิ่งดีงามเกิดขึ้นในชุมชน 2) คนในชุมชนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข อดทน อดออม ขยัน ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความพอประมาณ รู้จักพึ่งพา ตนเอง ประกอบสัมมาอาชีพสร้างรายได้ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 3) คนในชุมชนสืบสานและดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีการสืบทอด ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยวสร้าง มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สร้างสินค้าและบริการ โดยในการบูรณาการนั้น จะประกอบไปด้วย “บ” แทนความหมายด้วยคำว่า “บ้าน” ซึ่งบ้านคือที่พักอาศัยหรือครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรักความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วยหรือสถาบันเล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคม แต่เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมใหญ่ ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญมาก “ว” แทนความหมายด้วยคำว่า “วัด” วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมา แต่ครั้งอดีตเป็นสถาบันยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนรอบ ๆ วัด ให้ประพฤติถูกทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้วสำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกัน ใครเดือดร้อนใจก็มาปรึกษากันกลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ “ร” แทนความหมายด้วยคำว่า “โรงเรียน” โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผนสำหรับเยาวชน ซึ่งจะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่เพื่อให้บริการประชาชนเพื่อให้ครอบคลุม ทั้งนี้ “ร” ในที่นี้จึงหมายถึงรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ด้วย

พลังบวร : ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมี ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่

พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้บรรลุ วิสัยทัศน์ดังกล่าวจึงได้กำหนด ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับแรกของประเทศไทย นำสู่การปฏิบัติ และพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า พร้อมกำหนดแผนปฏิรูปประเทศที่มุ่งเน้นสร้างสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง ตั้งแต่ระดับบุคคลให้เป็นคนดีมีคุณธรรมมีความมั่นคงทางด้านอาชีพ รายได้ รู้จักการออม มีสุขภาวะและ คุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและคุณธรรมเป็นสังคมน่าอยู่ รัฐบาลได้ประกาศใช้ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559–2564) ซึ่งเป็นแผนระดับชาติด้านการส่งเสริม คุณธรรม โดยการนำพลังประชารัฐและพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาสร้างสังคมไทยให้เป็น “สังคม คุณธรรม ที่ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในเพื่อให้ทุกคน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานมีคุณธรรม (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559)

กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินนโยบายขับเคลื่อนโครงการชุมชนคุณธรรม น้อมนาหลัก ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ตามแผนแม่บทฉบับดังกล่าว สนับสนุนทุก ๆ กิจกรรมทุกภาค ส่วน มีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรมสร้างคนดีสังคมดีให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเร่ง เสริมสร้างให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่พึงประสงค์ ด้วยการส่งเสริม นานพลังบวร บ้าน วัด โรงเรียนร่วมสร้างสังคมคุณธรรม เนื่องจากเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริม ให้เกิดชุมชนคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริง จากสถาบันใน ชุมชน ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ รวมเรียกว่า “พลังบวร” เป็นสถาบันหลักในการ ขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิด ความ เข้มแข็ง ทาให้เด็ก เยาวชน ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และมีภูมิรู้ในการ ดำเนินชีวิตร่วมกับ ผู้อื่น ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากต้องมีการส่งเสริมการขับเคลื่อนพลังบวร ร่วมสร้างสังคม คุณธรรมที่ เข้มแข็งแล้วต้องมีการประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่างๆทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค ประชาสังคม เพื่อสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมการสร้างคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ คนในสังคมทุกพื้นที่ เพื่อให้คนไทยมีความเข้มแข็งทางคุณธรรม จริยธรรม สังคมไทยเกิดความสงบสุขร่มเย็น และประเทศชาติเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน (กรมการศาสนา, 2559)

สรุป

บ้าน วัด โรงเรียน หรือที่จะเคยได้ยิน “บวร” ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักของการบริหารวัดให้เป็น ศูนย์กลางในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ร่วมกันทำกิจกรรม สถานปฏิบัติธรรม สำนานที่จัดงานบุญ ดังนั้น ในการที่จะบริหารจัดการวัดให้เป็นสถานที่ที่ดำเนินกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ส่วนหนึ่งต้องได้รับความ ร่วมมือ ร่วมใจจากประชาชนที่มาจากบ้าน ได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนหรือส่วนราชการ เพื่อที่จะร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมโดยยึดวัดเป็นจุดศูนย์กลาง จึงเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการบริหารวัดอย่างไรให้เป็นจุด ศูนย์กลางของชุมชน สังคม โดยทางเจ้าอาวาสต้องมีการวางแผนการบริหารจัดการ การดึงส่วนของประชาชน ส่วนราชการเข้ามามีส่วนในการบริหารวัดด้วย ซึ่งอาจจะมาในลักษณะของคณะกรรมการของวัด เพื่อให้เกิด การรวมศูนย์ของวัดให้เป็นศูนย์กลาง

เอกสารอ้างอิง

- พิทยา บวรวัฒนา. (2546). *การบริหารเชิงบูรณาการ*. นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- สมคิด บางโม. (2553). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์.
- อุมา สุขคนธมาน. (2543). *พระอัจฉริยภาพมีการประถมศึกษา และการศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรียน จันทนกร. (2547). *บทบาทของ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2550). *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ราเชนทร์ นพณัฐวงศกร. (2560). *ภาวะผู้นำในการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น*. ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กรมการศาสนา. (2559). *ชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดวาปีสุทธาวาส*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2559). *แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559 – 2564) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2556). *วัด. สืบค้น 20 เมษายน 2564, จาก*
<http://legacy.orst.go.th/?knowledges=%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94-%E0%B9%91%E0%B9%90-%E0%B8%9E%E0%B8%A4%E0%B8%A8%E0%B8%88%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%96>
- วัดญาณเวศกวัน. (2564). *กฐินสู่ธรรม. สืบค้น 20 เมษายน 2564, จาก*
<https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/3/13>
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. (30 ธันวาคม 2559). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก หน้า 63.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ. (2560). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรจังหวัดอำนาจเจริญ*. อำนาจเจริญ: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ.